

4332

פ ר ו ט ו ק ו ל מ ס' 75/ד

מישיבת ועדת החוקה, חוק ומשפט, שנתקיימה ביום ד', 5.8.59, בשעה 8:30.

נ כ ח ו :

- ז. ורהפטיג - היו"ר
- ב. אזניה
- ע. איכילוב
- מ. בגין
- ד. בר-לב-האי
- י. גרוס
- ע. דגני
- י. הררי
- פ. זוארץ
- ז. שטרן
- ש. יוניצ'מן
- י. כמיס
- ב. לוקר
- ח. צדוק
- י. רודנהרץ
- י. דופמן

מוזמנים:

- מר כהן - היועץ המשפטי לממשלה
- מר אילון - נציג משרד המשפטים
- מר וויזנבל - נציג משרד המשפטים

סדר-היום:

- א. שומרון
- ב. מסקנות ועדת משנה בענין ניתוחי מחימה
- ג. חוק יסודי: הבנסת (תיקון);
- ד. סיכום פרוצדורה של הוועדה בכנסת השלישית.

=====

היו"ר ז. ורהפטיג:

אני פותח את הישיבה.

מ. בגין:

בימיח האחרונים קראנו על תופעה שצריכה, לדעתי, להדאיג את כל חברי הכנסת וכל אזרח בישראל. הופיעו בבית משפט נאשמים מבאר-שבע והתאוננו על כך שהוכו במשטרה. תלונות כאלו נשמעו כבר כמה וכמה פעמים. המאורעות האחרונים היו חמורים ומעציבים. המשטרה עומדת במבחנים קשים. אבל אני הושב שכולם יסכימו אתי כי אין דבר אשר יצדיק הכאת אסיר על ידו שוטר. זוהי אף הסכנה החמורה ביותר לחירות האדם. אני מפנה את השומה-לב היועץ המשפטי לממשלה לתלונות אלו, משום שהן הושמעו לא באורח פרטי, אלא לפני כס המשפט. דברים מסוג זה עלולים להיות חמורים ביותר - דווקא על רקע המאורעות האחרונים - אם לא תהיה תגובה מיידית עליהם.

מר ח. כהן:

אני מסכים בהחלט לכל דבריו של חה"ב בגין. אבל אני רוצה להזהיר את הוועדה כי נסיוננו מוכיח שטענות של אסירים שהוכו על ידי שוטרים, גם אם טענות אלו הושמעו בבית המשפט או פורסמו בעתונות - לא המיד יש בהן אמת. אני שמח לציין כי אחרי חקירה נחרצת שברוב רובם של המקרים לא היתה אמת בטענות אלו.

מר ח. כהן: אינני רוצה על ידי כך להפחית כלל ועיקר מחשיבות הדברים, שאפילו במקרה יוצא מן הכלל אסור שאסיר יוכה על ידי שוטר.

אני יכול להבטיח שהמפקח הכללי של המשטרה והפיקוד הארצי עושים את כל המאמצים הכנים והיעילים ביותר בכדי לעקור את הרע הזה מהשורש.

היו"ר ז. ורהפטיג: האם ניתן להבין שהיועץ המשפטי יבדוק את המקרה הוקצקרטני שהוזכר על ידי ח"כ בגין?

מר ח. כהן: אני מוכן. אין לי כרגע כל ידיעה על מקרה זה.

ברצוני להפנות את חשומת-לב הוועדה לזאת שנתפרסמה אתמול בעתון "הצופה" -

"ח. כהן: -המעצרים בוואדי סליב לפי נוהג מימי הבריטים.

בוועדת החוקה נשאל אתמול היועץ המשפטי של הממשלה, מר חיים כהן, על יסוד מה עצרה המשטרה בחיפה אנשים שלא בקשר לעבירה מסוימת, אלא כדי למנוע אפשרות שהעצור ישחתף במעשה לא חוקי. מר חיים כהן השיב שהמעצר נעשה לפיהנוהג מימי הבריטים.

אינני יודע מי מסר ידיעה לעתון זה ומה מסר. אבל חזרה על יו"ר הוועדה שאם מסר לעתון זה (ועם כל הכבוד אליו לא היה צריך למסור דברים שאמרת בשיבת הוועדה), הרי שמסר דברים נכונים ולא שטויות שעלונאים בורים מדפיסים לאחר מכן. אינני רוצה לבקש את יו"ר הוועדה שיעמיד את הדברים על דיוקם. אינני חושב שוועדת צריכה להשאר כפי שהודפסו, ללא כל תיקון.

היו"ר ז. ורהפטיג: לא זכרתי דברים לעתון, אבל יתכן שהידיעה נודעה משיבת הסיעה.

שאלתי את היועץ המשפטי בוועדת החוקה ביחס לידיעות שהופיעו בעתונות, שנעצרו אנשים לא משום שהם חשודים בביצוע עבירה, אלא משום שיש חשש - כפי שאמר נציג המשטרה בבית המשפט - שאם יהיו תלויים יארגנו התפרעויות. לשאלתי זו ענה היועץ המשפטי שהדבר נעשה על יסוד פירוש נרחב של החוק וכי יש גם פס"ד של בית המשפט העליון הקובע שמעצר כזה מותר, וכי הדבר נעשה בהתאם למסורת המשפט האנגלי המקובל.

מר ח. כהן: זהו חלק מהמשפט המקובל האנגלי הנמצא בחוק בארץ.

הייתי שמח אילו יו"ר הוועדה הביא לידי פרסום ב"הצופה" כי הידיעה הנדונה שפורסמה ב-4.8.59 אינה נכונה. אך אינני עומד על כך. היו"ר ז. ורהפטיג: אני רק יכול להביע את בצערי על כך שהפרסומים בעתון אינם מדויקים.

מסקנות ועדת המשנה בענין נתוני מתים

היו"ר ז. ורהפטיג: ועדת המשנה הגיעה למסקנות כמעט פה-אחד.

ה ל ט ה

הוועדה אישרה פה-אחד את מסקנות ועדת המשנה בענין ניתוחי מתים, בתוספת תיקונים שהוכנסו בגוף המסקנות.

י. גרוס: אמנם מסכימים אנו למסקנות, אבל יחד עם זאת מבקשים אנו למסור את ההצעות הבאות:

י. גרוס: (א) הוועדה רושמת לפנייה שקורים מקרים שאחרי ניתוח הגופה לצורך קביעת סיבת המוות משאירים אברים או חלקים מהם לצרכי לימוד, בניגוד לחוק, בלי להחזירם לקבורה. הוועדה מביעה משאלתה לפני משד הבריאות להקפיד על שמירת החוק וביצוע סעיפיו, כלשונו וכרוחו.

(ב) הוועדה מפנה תשומת-לב משרד הבטחון שבמקרה מות של כל חייל וחייל מבצעים ניתוח בגופה. הוועדה קובעת שהחוק לניתוח מתים חל גם על חיילים, ומבקשת ממשרד הבטחון להקפיד על שמירת החוק ולתת הוראה לא לנתח גופה של חייל אלא בהתאם לחוק.

(ג) הוועדה שמעה מפי נציגי משרד הבריאות שאין הגדרה ברורה למושג "אי-ידיעה סיבת המוות" בחוק ואפשר לכן לסעון בכל מקרה מות בלי יוצא מן הכלל שסיבת המוות אינה ידועה. הוועדה מביעה את דעתה שיש צורך להכניס תיקון בחוק כדי להגדיר באופן ברור את המושג "אי-ידיעה סיבת המוות".

י. רוזנברג:

הצעות אלו הוצעו בוועדת המשנה על ידי חה"כ גרוס ונחמכו על-ידי. אבל כתוצאה מפניית יו"ר הוועדה הוסכם שלא נדרוש הכללת הצעות אלו במסקנות שיונחו על שולחן הכנסת, אלא נסתפק בהודעה שהצעות אלו אמנם הוצעו.

יו"ר ז. ורהפטיג:

הצעות חה"כ גרוס ורוזנברג הוגשו לוועדת המשנה, ושם הוסכם שיש בהן דברים שלא היה מטעם ועדת המשנה בפני מליאת הוועדה על דין-וחשבון מוסכם. הצעות אחרות אוולו להשאיר ליזמתם של חברי-כנסת בכנסת הריבועית. הצעות חה"כ גרוס ורוזנברג נכללו בזה

בפרוטוקול.

חוק יסוד: הכנסת (תיקון) - הצעת חה"כ ניר

יו"ר ז. ורהפטיג:

שורה בוועדה שהרוב המיוחס יהיה דרוש מקריאה ראשונה ואילך. בכל זאת נשארה הסתייגות אחת - של שר המשפטים וחה"כ גרוס - למחוק את הסיפא. ביחס לשינוי.

ה. אדוק:

הזמנו שינוי להסתייג מהסעיף כולו, כי ידועה התפתחותנו לעצם הרעיון שבתיקון זה. אבל נאמר לנו שלפי הנוהל המקובל (יש על זה החלטה של הכנסת) אי-אפשר להציע הסתייגות השוללת את החוק כולו. לכן הסכמנו לצמצם את הסתייגותנו לתקן השני של הסעיף. אינני רוצה שהדבר יתפרש כנוייתור על עמדתנו העקרונית לגבי העניין כולו.

יו"ר ז. ורהפטיג:

בזה סיימנו את הדיון בחוק זה והוא יובא היום לקריאה שניה ושלישית.

אני חושב שבזה נסיים את ישיבות ועדת החוקה, חוק ומשפט במושב זה - המושב האחרון לכהונתה של הכנסת השלישית.

י. רוזנברג:

ידוע לי שוועדות אחרות ממשיכות עדיין לדון בחוקים וימשיכו אף בפגרה, תוך תקווה שמליאת הכנסת תתכנס במיוחד כדי לאשרם. על שולחנה של וועדה זו מונחים כמה חוקים קצרים, כמו חוק לתיקון דיני עונשין (מניעת פגיעה בכבוד עדה). אני חושב שתוך זה מטריאלי מאד דווקא בימים אלה ואני חושב שאפשר להכנס לדיון בו ולקבלו.

כמו כן, מונח בנשיאות הכנסת חוק שהוצע על ידי ואשר בא לאסור ניהול תעמולה פוליטית על-ידי עובדי המדינה. חוק זה מונח בנשיאות כבר 5 חדשים, אם כי התקנון קובע שתוך חודש יש להביא הצעת חוק לדיון. אם מליאת הכנסת תקיים קריאה ראשונה של חוק זה, אפשר יהיה לדון בו בוועדה בזמן הפגרה.

י. שופמן:

אינני מסכים לדעת חה"כ רוזנברג. הוועדות האחרות אינן ממשיכות בעיבוד חוקים חדשים, אלא מסיימות עניינים חופפים שיש לסיימם עוד בכנסת זאת. בוועדת החוקה נשאר עוד לדיון הצעות חוקים רבות, כמו חוק ההוצאה לפועל וחוק הירושה. אני סבור שאין מקום להמשיך בעבודה תחיקתית. כן אי-אפשר בזמן הפגרה להעמיס על חברי הכנסת עבודה תחיקתית רגילה בשעה שהם עוסקים בעבודה שלפני המ ירות.

ב. לוקר:

חוק למניעת פגיעה בכבוד עדה הוא חוק רצוי, אבל לא כרגע. אם נחוקק אותו עכשיו, יתפרש כאילו אנו מזהים עדה מסוימת עם המאורעות האחרונים. אני מציע לא לדון עכשיו בהצעת חוק זו.

מר ת. כהן:

היה רצוי מאד אילו ועדת החוקה היתה מקיימת ישיבות גם בפגרה ומסיימת עוד כמה חוקים. אבל אני חמים-דעים עם חה"כ לוקר שהצעת חוק למניעת פגיעה בכבוד עדה אינה מתאימה ביותר לדיון עכשיו. היא גם לא עברה עדיין קריאה ראשונה. לכן רצוי לדון קודם כל בחצעות חוק שעברו כבר את הקריאה הראשונה ויש להן סיכוי כלשהו להתקבל עוד בכנסת השלישית. תהיה החלטת הוועדה כאשר תהיה, אני מבקש שהיא תאפשר לוועדת השירותים הציבוריים להמשיך בדיון בחוק האימוץ.

ב. אזנר:

אני מציע שלא נקיים יותר דיונים.

מר ז. ורהפטיג:

הוועדה אינה מתכוננת. היא רק מפסיקה את ישיבותיה.

אבקש את חה"כ רוזנברג למלא את מקומי

כיו"ר הוועדה, כי אני עומד לנסוע לזמן-מה.

כמה נולים על עבודת הוועדה בתקופת כהונתה של הכנסת השלישית.

במשפטי כיו"ר הוועדה רק בתקופת האחרונה, במשך פחות משנה. אני חושב שעבודת הוועדה בתקופת היתת פוריה למדי. בתקופת הראשון קיימה הוועדה 52 ישיבות וקיימה 17 חוקים. במושב השני התקיימו 60 ישיבות ונתקבלו 15 חוקים. במושב השלישי היו 60 ישיבות ונתקבלו 17 חוקים. במושב הרביעי היו 75 ישיבות ונתקבלו 22 חוקים. נוסף לכך הבינה הוועדה מסקנות שונות והן יישמו-מתכוננות.

הוועדה סיימה את הדיון כמעט בכל החוקים שהועברו אליה, פרט לשלושה - מזה שני ענדטטים - שהועברו לוועדה במאוחר, כך שלא היה סיפק להכניס לקריאה שנייה ושלישית. אפילו שר המשפטים ציין בדברי הפתיחה לחוק הירושה, שאין כל סיכוי כי הכנסת הזאת תספיק לאשרו. מלבד חוק הירושה נשאר בוועדה חוק ההוצאה לפועל שנדון בוועדת משנה. בחוק זה נעשתה כבר עבודה רבה ואם כי אין רציפות פורמלית בין הכנסות, הרי בכל זאת עבודה זו לא היתה לריסק. הוועדה לא הספיקה להכנס לדיון בחוק הכשרות המשפטית, אבל אין זה משאיר לקונה משפטיה גדולה.

הוועדה עבדה תמיד מתוך רוח של שיתוף פעולה וכבוד הדדי והשתדלנו תמיד לדון לגופם של העניינים, אם כי בחוקים מתעוררים תמיד חילוקי-דעות גדולים. אני רוצה לציין במיוחד את העזרה הרבה שהוגשה לנו על ידי שר המשפטים ועל ידי השירות המשפטי ובמיוחד על ידי היועץ המשפטי לממשלה, שכשרו החקיקתי המפליא ומהירות הנסיון שלו הקלו בהרבה על עבודתנו והודת לכך השגנו את ההישגים.

אני חושב שהחוקים שיצאו מוועדת החוקה, חוק ומשפט היו בדרך כלל חוקים מתוקנים. אמנם בתי המשפט טענו לפעמים שהחוקים אינם מפורשים למדי, אבל לעתים נעשה הדבר בכוונה.

אני מודה לחברי הוועדה בעד העבודה ההדדית הברוכה ואני מקווה שנחראה כולנו בכנסת הרביעית. אני מאחל לחברי הוועדה פגרה נעימה.

י. הררי:

אני מציע להזמין את יו"ר הכנסת, מר זיסר, להפרד מהוועדה, מכיוון שהוא היה לא רק חבר בה אלא גם היו"ר שלה במשך תקופה מסוימת.

מר ז. ורהפטיג:

אני מבקש את חה"כ הררי בשם הוועדה להזמין

ב. אזניה:

יש לי הזכות להשתתף כחבר בוועדה זו למעלה משמונה שנים. עלי לציין שבסיכום פעולותיה של כל כנסת ושל ועדותיה נוהגים אנו בשיגרה, כי איננו משווים בין פעולות כנסת אחת לרעותה. אנו חייבים להודות שחלה התקדמות בעבודה לעומת הכנסת הקודמת.

ועדת החוקה, חוק ומשפט שימשה לעתים קרובות מאד כמטרה לחיצי ביקורת ציבורית. הייתי רוצה על כן כי בסיכום פעולתה של הוועדה ייאמר, כי א) הוועדה התמסרה לתפקידה בכל כושר חבריה וראתה בעבודתה אחריות רבה; ב) חלה התקדמות בעבודת הוועדה בכנסת זו בהשוואה לעבודתה בכנסת הקודמת. אנו לומדים גם מפני שופטים וגם מחוץ ביקורת של דעת-הקהל. אנו עובדים עכשיו ביתר שיקול-דעת וזהירות. נדרשתי מזה שהוועדה תחזרה ממליאת הכנסת את הצעת חוק בתי המשפט שכבר הועבדה על ידי לקריאה שניה ושלישית והיא עשתה זאת כדי לשמוע עוד פעם ערעורים והרהורים שהושמעו על ידי חוגי המשפטנים בארץ. אינני יודע אם כל החידושים שהוכנסו לאותו חוק עמדו במבחן המציאות.

מ. ה. כהן:

עמדו.

ב. אזניה:

אך לא זהו קנה-המידה, כי אם הזהירות, האחריות הרבה וההענות לדעת-הקהל.

אני מאחל לוועדת החוקה של הכנסת הרביעית שאף תעלה עלינו לא רק במספר החוקים שהחוקק, כי אם גם באיכותם.

אני חושב שיכולה להיות לכולנו הרגשת סיפוק מהמאמץ שנעשה בוועדה זו במשך כהונתה של הכנסת השלישית.

מ. בגין:

אני מציע שהוועדה כולה תביע תודה לאחד מחבריה הוותיקים אשר, לפי הודעתו, לא יזויה בכנסת הרביעית. אני מתכוון לחה"כ קליבנוב, אשר הודיע כי לא יציג מועמדותו לכנסת הבאה.

אני חושב שאביע דעת כל החברים אם אומר שכולנו צהנינו משיתוף-פעולה עם חברנו הוותיק, חה"כ קליבנוב, תלמיד חכם במשפט, הממלא היום תפקיד חשוב בוועדה מיוחדת. אנו מאחלים לו אורך-ימים והצלחה בכל אשר יפנה.

הייתי מבקש מאת יו"ר הוועדה להעביר לחה"כ קליבנוב, בשם הוועדה כולה, מכתב פרידה, הואיל והוא אינו משתתף בישיבת הסיכום.

ב. אזניה:

כולנו מצטרפים לבקשה זו.

מ. בגין:

אני מצטרף לדברי ההערכה של יו"ר הוועדה על העזרה שהוגשה לנו על ידי השירות המשפטי של המדינה. אני חושב שבמידה רבה טושטש בישיבות הוועדה ההבדל בין היועצים המשפטיים לבין חבר ועדה. הדבר מוכיח באיזו מידה הודק שיתוף הפעולה בינם לביננו. אני חושב שהם עשו גם פעולה יוצאת מן הכלל כדי לעמוד לימיננו בניסוח הצעות חוק פרטיות. אשר ליועץ המשפטי לממשלה, כל חברי הוועדה בוודאי יודעים שכושר הניסוח שלו הוא באמת מופלא.

אני רוצה גם להודות עם דבריו של חה"כ אזניה שחלה התקדמות בעבודת הוועדה.

אה"כ רשמה רמ.

ס. בגין : אולי זה קשור בחוקים טבעיים. הגרעין הפעיל מ עדת החוקה, יותר ויותר יש בתוכו הכנה. לפעמים אנחנו כבר מבינים איש את רעהו ברמז.

יש קו נאה שהייתי רוצה לברך עליו : שכאשר מוצעות הצעות שיש עליהן חילוקי דעות, בדרך כלל הנטייה אינה להרמת ידיים ולקבלת הצעות באופן מיכבי, אלא יש בוועדה זו נטייה ללכת איש לקראת רעהו. מזה יוצאות גם פשרות מסויימות. ויש לראות בזה ברכה כאשר מדובר בנסיגה להביא להכנה מסויימת.

את כל הדברים החיוניים האלה אני רוצה להעלות על נס, ואני עושה זאת כבר בפעם השלישית, היות ויש לי הזכות, הייתי אומר, הכבוד, להיות בין החברים היושבים בוועדה הזאת מראשית הקמת הכנסת, כבר למעלה מעשר שנים. לכן אני רוצה לאשר את אשר אומר חבר הכנסת אזניה על ידידות מכנסת לכנסת. ואנחנו כולנו מקווים לשרת בוועדה זאת עוד שנים רבות מאוד.

בכל זאת, למען האמת, שעלינו לא להסתירה, אני רוצה להצביע על משהו שהוא בכל זאת שלילי, וזה צריך להיות קו מדריך לכנסת הבאה. אנחנו פיגרנו מאוד בקבלת חוקי יסוד. עובדה היא שבמשך עשר שנים של ישיבות ועדה זו וישיבות הכנסת, נתקבל חוק אחד ויחיד במובן הטכני. הדבר הזה בכל זאת תלוי היה בוועדה שלנו, משום שהוסכם שאין בענין זה יזמת חקיקה של הממשלה. ועם כל רצוני לבקר את הממשלה היוצאת, אינני יכול להסיח בגדה אשמה בענין זה. הענין תלוי בנו. ואני רוצה להדגיש ולאמר כי בענין זה אנו מפגרים מאוד. הוחלט כי לא תתקבל חוקה בשלמותה אלא מגילות מגילות. אנחנו הצטערנו על כך. הצעות שונות הונחו על השולחן, ואנחנו לא עשינו את המלאכה, לדעתי, באותה הקצב שהיה דרוש.

יש להביע תקווה כי הכנסת ה-4 תשב ברצינות על המלוכה הזאת של חוקי יסוד.

בסיום אני רוצה לאמר שאנחנו כולנו מעריכים את עבודת יו"ר הוועדה, את התמצאותו המהירה ואת ניהול הישיבות על-ידו באורח אוניקסטיבי ונבונה.

את שאמרתי על היו"ר דהיום, אני רוצה שיירשם בפרוטוקול, חל גם על היו"ר שקדם לו. אני מתכוון קודם כל ליו"ר בפועל שכיהן בתפקיד זה בוועדה במשך שנתיים ומחצה בערך, שמכהן היום כיו"ר הכנסת, וגם ליו"ר שכיהן אצלנו תקופה קצרה באופן יחסי, למר רפאל, ולמי יושבי-ראש הוועדה בקלוציה זו של הכנסת. אני חושב שאביע דעת כל החברים אם אביע הוקרה והכרה על ניהול נאה, יעיל והוגן של ישיבות הוועדה.

ה. כהן : אדוני היושב-ראש, אני רוצה להביא קודם-כל לך ולוועדה את ברכת הפרידה של שר המשפטים, אשר בודאי מצטער שאינו יכול להיות נוכח בישיבת סיכום חגיגת זאת, אבל אשר, אני יודע שברכתו והערכתו הלבביות בתוכנות לך ולכל אחד מחברי הוועדה על העבודה הטובה והפוריה שוועדה זו עשתה במשך השנים.

לתודה ולהערכה זו אני רוצה לצרף את עצמי ואת כל חברי בשירות המשפטי. אני יודע שלא תמיד מן הדברים הקלים והנעימים הוא שאנחנו צריכים לעמוד בקרב, במלחמה, עם חברי הוועדה, ולאן דוקא מן האופוזיציה, על ההצעות אשר הונאו לכנסת בחוברת הכחולה ואח"כ נמצאו לקויות ביתר או בחסר. אבל אני רוצה להבטיחכם נאמנה שכפי שאנחנו השתדלנו לעשות בעבר, כלומר, להיות גמישים במידת האפשרות ולעשות את רצון חברי הוועדה שהוא כבודנו, כך נשתדל לעשות להבא ונשרת את הוועדה במיטב היכולת.

מלה מיוחדת של תודה והערכה חייב אני ליו"ר הנכבד של הוועדה. אני יודע שראשות ועדת החוקה, תוק ומשפט היתה תמיד שאיפתו הגדולה, אם לא הראשונה. והצער שאנחנו הצטערנו כשפסדנו אותו בתור סגן שר הדתות, הוסיף לנו על-ידי כך שעזיבת הממשלה איפשרה לו לשבת בראש הוועדה הזאת ולהוסיף לשרת את הענין בתפקיד חשוב זה, אולי בהיקף עוד יותר רחב מאשר באחד ממשרדי הממשלה.

אני חושב שיותר לי להוסיף גם זאת, שעל אף כל הניגודים בהשקפה ובדעה שיש ביני לבינו באופן אישי, הרי שיתוף הפעולה שאני זוכיתי סידו, ואני מקווה - גם יכולתי לתת לו - בכל העבודה הזאת במשך השנים האלה, היה לא רק פורה אלא גם נעים ביותר. אני, על כל פנים, בהנתי מסיתוף

פעולה זה ומורה לו על כך מעומק הלב.

אני מאחל לבל אחד ואחד מחברי הוועדה, בין שייבחרו ובין שלא ייבחרו לכנסת ה-4, שעל כל פנים יתמיד להתעניין בעבודת החקיקה שתיעשה במדינה הזאת. אני חושב שאחד הדברים הטעונים תיקון הוא שהציבור מתעניין פחות מדי בעבודת החקיקה אשר בעשית על-ידי הכנסת. אינני יודע במה זה תלוי ומה יכול לתקן את הדבר הזה. אבל אני על כל פנים מקווה שכל אחד ואחד מאלה שאי-פעם השתתפו בעבודת החקיקה בתור חבר ועדת החוקה; ואיש מצוין ומבוסס כחבר הכנסת קליבנוב, שהוא גם מומחה לדבר, לא כל שכן, גם אם לא יהיו חברים בוועדת חוקה בכנסות הבאות, יושיטו לי ולנו את העזרה והידיעה הרבה מאוצרם הטוב, כדי להגדיל תורה ולהאדירה.

ב. אזניה : אני רוצה קודם כל לבטא את התודה שאנחנו רוחשים לשר המשפטים על שהוא משתתף בהתמדה רבה בעבודת הוועדה הזאת ועל העזרה הגדולה שהוא מביש לוועדה הזאת.

כמו-כן אני רוצה לבטא את האהדה הגדולה שאנחנו רוחשים לעבודה הגדולה שעושה בחקיקה היועץ המשפטי. אני זוכר שהיו פעם חילופי גברא: והיתה תקופה קצרה שהיועץ המשפטי שימש שר המשפטים. לקחתי לעצמי את הזכות לדבר בשבחן של היועץ המשפטי. לפני זה ואחרי זה חשבתי לעצמי במתור הלב - זאת נואם אף פעם אינו רוצה לגלות - שאין לי עדין הזכות להגיד דברים סובסטנטיביים לגבי העבודה הזאת, מפני שאני עוד לא הכרתי את עבודתו של היועץ המשפטי בכל היקפה בתחומי הוועדה הזאת. אבל היום אני יכול להגיד את זאת. זה לא רק כושר ניסוח שכל אחד מאתנו הזכיר אותו, זה גם כושר הדרכה. אני חושב שמה שהיועץ המשפטי תורם לעבודת הוועדה הזאת הוא כושר הדרכה בהתמצאות בחוקים. הייתי אומר שהוא עוזר לוועדה לא רק להגן על החוקות הכוללות אלא גם לתקנה. זה הדבר המופלא שאני מצאתי בכלל בפרוצדורה החקיקתית שלנו, שבצד, תפקיד היועץ המשפטי הוא להגן על החוקות הכחולות, אבל הוא גם מגן עליה וגם עוזר לנו, כשהוא מביש ברצוננו לתקן אותה.

חבל מאוד שד"ר ידין איננו כאן, אבל זה איננו גורע מרגשי ההוקרה שאנחנו רוצים לבטא לו ולכל היועצים המשפטיים שעזרו לנו מאוד. הנה יושב אתנו מר אלון, מר רוזנטל וגם אחרים ששיתפו פעולה. בוועדת משנה לאנשי טעם ומזונות הזדמן לי להכיר יועצים משפטיים ממשרדים אחרים, וראיתי איש ברכה רבה בצוות האנשים המלווים את עבודת הכנסת בכל מישורי החקיקה, ולא דווקא בוועדה הזאת.

וידאי וודאי שאני מצטרף לברכת כולנו לעוזרות שלנו, שאין לציין אותן רק כקצרבניות, אלא שהן עוזרות תמידית שלנו בעבודה, נאשם הוזה של קצרבניות אינו מסצה כלל וכלל, אני זוכר שפעם חששנו שניפרד מרחל וביטאנו אז את הרגשת האהדה לעמדתה. ואנחנו חוזרים ומבטאים אותה גם היום, גם לה וגם לחברותיה האחרות.

היו"ר ז. ורפטיג : תמה פרשת הברכות. אני כיו"ר מצטרף לכל הברכות שנשמעו פה, לידי שבי ראש ועדת החוקה למזכירות בכנסת ולמזכירות שלנו. אני מודה לכם ולהתראות.

הישיבה נבעלה.